

Egy szakmatörténeti jubileum

A földrajzos profilú szakmai oktatásban épp két évtizede indult el a geográfusképzés. Ezzel a mai értelemben vett alapítással és indítással a cél az volt, hogy az addig földrajzos tanárképzést biztosító oklevél (és tudás) mellé piacképesebb diplomát adjunk, amely persze arról is szólt, hogy ez a szakismeret tartalmaz olyan tudást, ismereteket, amelyeket valós (jellemzően alkalmazott) munkaerő-piaci elvárásokat fogalmaztak meg. Illetve annak igazolására is szolgált, hogy ez a szakma képes valós, többek között a térbeliséggel jellemezhető problémák megoldására. Így ez a mobilis ismeretanyag és a gyakorlatorientált képzés mindennek alapját hivatott szolgálni.

A szaknak ezen profilú – a tanárképzés melletti – bővítése jelentős szemlélet-átalakítást kívánt. Ami a kialakítás oktatási szempontjait illeti, ebben az időben már többen szereztek tapasztalatot „nyugati” egyetemeken, és láthatták pl. a Németországban már az 1970-es évek eleje óta folyó hasonló képzés helyzetét (és indokoltságát). Voltak olyan országok, ahol a geográfus munkaerőpiac igazán mintaszerűen formálódott és mutatott sokak számára egy lehetséges irányt (pl. Finnország).

A geográfus tudás szakmai meg(re)formálására Magyarországon is voltak szándékok és törekvések, de a szak struktúráját, képzési szerkezetét (sok beszélgetés után) Szegeden fektettük le az 1990-es évek elején. A koncepció alapján előállított tanterv a tervezett képzést – az akkori és szegedi lehetőségek keretei között – körvonalazta (ekkor még nem kétlépcsős, úgy mint alapítás és indítás volt a rendszer alapja). Ezt a javaslatot az Oktatási Minisztérium 1992. október 15-én fogadta el. A József Attila Tudományegyetem kezdeményezéséhez az ELTE is csatlakozott. A terveknek megfelelően mindkét helyen terület- és településfejlesztő, valamint környezetkutató szakirányt indítottunk a III. évtől (a második lépcsőben). Maga a képzés 1993 szeptemberében kezdődött, a szakosodásokra 1995 ősztől kellett készen állni. Következő lépésben az intézménynek a Debreceni Egyetemmel kezdődően sorra csatlakoztak.

Így két évtized után annak ellenére, hogy a képzés mintegy 13 év után, a Bolognai rendszerhez történő csatlakozás pillanatában leállt, érdemes legalább rövid véleményt mondani arról, hogy milyen eredményűnek ítéelhető meg az újonnan létrehozott geográfus szak. A személyes benyomások vegyesek, de talán inkább pozitívabbak. Az mindenesetre sajnos nem állítható, hogy ez az ötéves geográfusképzés fel tudta volna venni azt a (szakmai és) munkaerő-piaci helyet, amit fejlettebb országokban látunk. Az első összegzés az lehet, hogy mintegy ezer végzett geográfus közül közel háromszázan tudtak elhelyezkedni a versenyszférában, ami mégis a szakma egyfajta elfogadását jelzi.

A vegyes érzéseknek egyfelől külső, másfelől belső oka is van. A külső az lehet, hogy a képzés nem tudott több évtizedes – rendezett körülmények közötti – pályát befutni (mint pl. Németországban), másrészt a hazai régiók általában korlátozott gazdasági képességekkel rendelkeznek, közepes-hosszabb távon sem reális a gazdasági felzárkózást a fejlett országok szintjére remélni. A szűkösebb gazdasági lehetőségek természetesen azokra a munkaerő-piaci feltételekre is hatnak, ahová a végzett geográfusokat a fejlett országokban várják, és nekik munkalehetőséget kínálnak. A sajátos gazdasági fejlődési pálya ellenére sem gondolom, hogy lehet másodosztályú szakembereket képezni, pedig ilyen szándékok voltak az elmúlt évtizedben. A végzett hallgatók elhelyezkedési lehetősége erősen függ az adott régió gazdasági helyzetétől, ahol ez jobb, ott inkább keletkezik ilyen munkahely (ezek, talán a geoinformatika irányt kivéve azért állami keretekben működőek).

Hasznosabb talán a belső gondokat átfutni, amelyek hátráltathatták ennek a képzésnek a sikerét. Nehéz erre azonban átfogó véleményt adni, mert a szakirányok mentén eltérő mértékűek a megoldandó feladatok. Az oktatott anyagunkban – miután helyesen nem akarunk másodrendű szakembereket kiengedni – a külföldi mintákat vesszük alapul. Mindez a minőség szempontjából érthető lenne, csakhogy a végzett geográfusok az országon belül más gazdasági környezetben dolgozhatnak, mint a fejlett (nyugati) államokban, ezért más súlypontú kérdésekre kell választ adni nekik itt (legalábbis a nehezen tesztelhető munkaadók ezt várják). Ez az oktatás tartalmi átformálását igényelné, hogy ne a fejlett országok működési rendszeréhez, hanem a hazai viszonyokban felvetődő kérdésekre tudjanak hiteles, eladható válaszokat adni. Ennek megoldását több olyan álláspont nehezíti, amelyek azt súlykolják, hogy ők adják a releváns tudást, de ezért nagyrészt a nem-cselekvés vonzó álláspontjának átmentése. A korábbi megvitandó tartalmi kérdéseket persze több nagyobb probléma írja felül: az egyik, hogy az oktatásirányításnak már igen régóta kiemelt feladata lett volna a potenciális munkaadók pontos informálása, hogy a képzések milyen tudást és képességet tartalmaznak. Mire az osztatlan geográfusképzésnél (ahol szintén semmi segítséget nem kaptunk ebben az információ-továbbadásban) sziszifuszi munkával eredményeket tudunk elérni, addigra a képzés átalakult.

A másik, hogy ezen munkaerő-piaci igények számosságának megállapítása után kiderülhet mennyi a reális esély a hazai, a külföldi álláshelyre, és milyen mértékben képzünk ebbe a szakmai rendszerbe alig illeszthető hallgatókat. (Ezek a képzőhelyek számával, kapacitásával és minőségével kapcsolatos elvégzendő diszkussziót igényelnének.)

Harmadsorban több felsőoktatási intézmény elsősorban a hallgatói létszám megtartására/növelésére törekedett ezzel a geográfusképzéssel és kevésbé gondolt annak tartalmi felépítésére. Valószínűleg a célok (a képzés céljai) sem voltak sokak számára tiszták, azok megfogalmazásában a munkaerőpiac is igen heterogén véleményeket formált. Ez az új szakmát a tanárképzés mellett kívántuk létrehozni, ami a piaci elvárások felé toltta volna el a korábbi rendszert, és a tanári hallgatói létszám csökkenésével és a professzionális irányba tanulók számának növekedésével járt volna. Most kb. ugyanide érkeztünk, bajok a B és az M elhelyezkedéssel vannak, ugyanúgy ahogy a létszámában túlszaladt ötéves geográfusképzésnél láttuk.

A közel másfél évtized tanulságaként az kívánkozik ide, hogy a szakma új pályát tudott nyitni a tanárképzés mellett, több esetben igazolni tudta, hogy a szakma létezik és a társadalmat, illetve a szakmát foglalkoztató kérdések tudományos megoldására is képes. A gyakorlatban ugyan már közel 300 ilyen szakember dolgozik, de azok száma, súlya jelzi, hogy nem következett be a szakmai igény remélt léptékű növekedése.

Mezősi Gábor, Szeged